

Hanka Zaniewska

Z badań ankietowych na rewitalizowanych obszarach Poznania

Problemy Rozwoju Miast 6/1-2, 86-93

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Hanka Zaniewska

Z BADAŃ ANKIETOWYCH NA REWITALIZOWANYCH OBSZARACH POZNANIA¹

Abstrakt. W artykule przedstawiono wyniki sondażowych badań ankietowych przeprowadzonych na wybranych fragmentach obszarów objętych Miejskim Programem Rewitalizacji w Poznaniu. Zakres badań dotyczył postrzegania przez mieszkańców zaobserwowanych zmian i efektów rewitalizacji.

Słowa kluczowe: program rewitalizacji, modernizacja, remonty, inwestycje, ocena społeczna działań.

W Poznaniu jest wiele terenów zdegradowanych, zaniedbanych i sprawiających wrażenie zapomnianych. Potrzebują one ożywienia, uzupełnienia funkcji i poprawy estetyki.

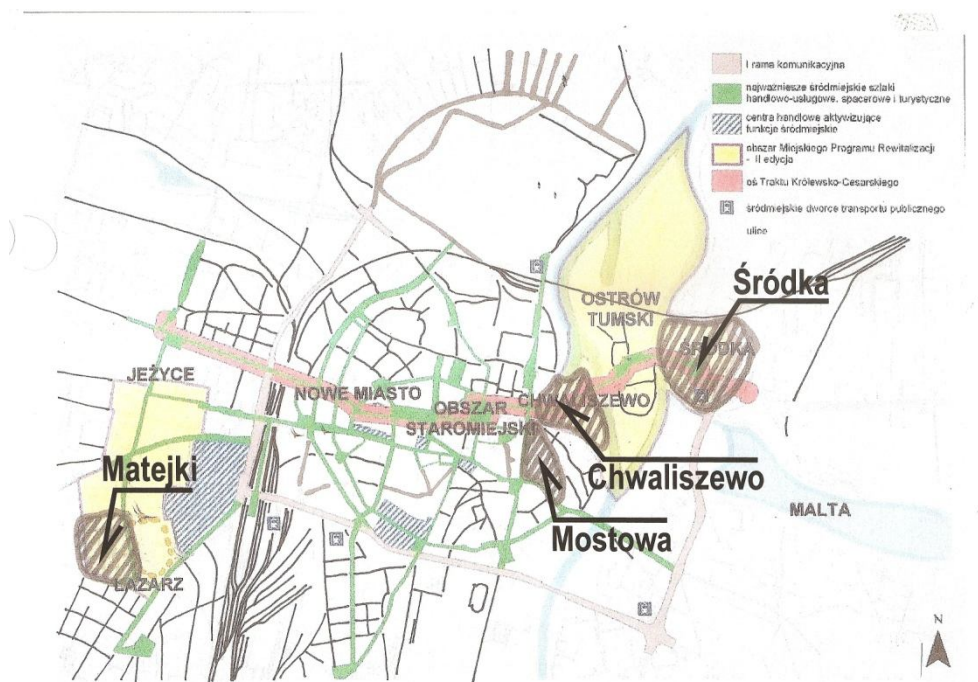
W wielu przypadkach niszczeję całe dzielnice, nawet te leżące w bezpośrednim sąsiedztwie centrum. Miejsca, dawniej tętniące życiem, dziś charakteryzują się wysokim bezrobociem, nasiloną przestępczością i niskim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców. Dla większości poznaniaków rewitalizacja to przede wszystkim działania remontowo-porządkowe bądź działania inwestycyjne o znaczeniu kulturalno-rozrywkowo-rekreacyjnym, takie jak budowa lub modernizacja centrów rozrywki i rekreacji. Mniej osób widzi potrzebę odnowy w aspekcie społeczno-ekonomicznym. Tymczasem sama poprawa wyglądu poszczególnych miejsc nie przyniesie oczekiwanych efektów: poprawy jakości życia.

Źródłem problemu należy szukać w sytuacji społeczno-ekonomicznej mieszkańców zaniedbywanych części Poznania. Stąd Miejski program rewitalizacji Poznania, który w zamierzeniu przynieść ma ożywienie, poprawę estetyki oraz funkcjonalność tej części miasta. Według naukowców i urzędników wymagają tego szczególnie Śródka, Chwaliszewo, Stara Rzeźnia, Łazarz, Wilda, ale również Winogrody, Sołacz i okolice Starego Rynku. Na trzech obszarach objętych miejskim programem rewitalizacji przeprowadzono sondażowe badania ankietowe dotyczące postrzegania procesu rewitalizacji i znajomości programu przez mieszkańców. Objęto nimi: Śródkę, Chwaliszewo oraz ul. Matejki. Ponadto badania ankietowe przeprowadzono na ul. Mostowej, będącej potencjalnym obszarem rewitalizacji.

Śródka, Chwaliszewo i ul. Mostowa to obszary związane przestrzennie i funkcjonalnie z Traktem Królewsko-Cesarskim, stanowiącym główną oś rozmieszczenia aktywizującego

¹ W badaniach przeprowadzonych w styczniu i lutym 2009 r. wzięli udział studenci II roku studiów Wydziału Architektury Politechniki Poznańskiej, posługując się formularzem ankiety w pracy D. Milczyńska-Hajda, *Rewitalizacja w Dzierżonowie. Raport z badania*. Zadanie 12.1 Zamawianego Projektu Badawczego PBZ-MNiSW-4/3/2006.

miasto programu kulturalno-turystycznego. Ulica Matejki z secesyjną zabudową położona jest w północno-zachodniej części miasta, w dzielnicy Łazarz (ryc. 1).

Ryc. 1. Tereny sondażowych badań ankietowych na obszarach rewitalizowanych

Śródką jest najstarszą i równocześnie pierwszą dzielnicą Poznania, w której uruchomiono miejski program rewitalizacji. To dzięki niemu w tej części miasta miała zmniejszyć się przestępczość, bezrobocie i ubóstwo, czyli zjawiska degradujące dzielnicę. Zgodnie z założeniami władz miasta działania podejmowane przez samorząd, mające na celu poprawę wizerunku i promocję Śródką, powinny odbywać się z udziałem lokalnej społeczności. Na rewitalizacji powinni także skorzystać turyści i mieszkańcy sąsiednich dzielnic.

Inwestycją inicjującą proces rewitalizacji na tym obszarze była budowa mostu Jordana, łączącego Ostrów Tumski ze Śródką. Na terenie Śródką prowadzone są działania kulturalno-artystyczne. Podczas wakacji odbywały się tu wycieczki w celu zapoznania się z realizacją programu turystycznego w osi Traktu Królewsko-Cesarskiego. Proces rewitalizacji Śródką jest monitorowany. Niestety większość założeń programu nie została zrealizowana. Stan techniczny wielu kamienic jest niezadowolający, podwórka straszą swoim wyglądem, luki w istniejącej zabudowie wymagają wypełnienia.

Ul. Mostowa znajduje się blisko ścisłego centrum miasta, ma charakter mieszkalno-usługowy i jest jedną z głównych tras komunikacyjnych. Zabudowę mieszkaniową tworzą kamienice, w większości w złym stanie technicznym, a nowe budynki mieszkalne z usługami w parterach, uzupełniają istniejącą zabudowę. Przeważającą funkcję mieszkaniową ul. Mostowej ożywiają budynki użyteczności publicznej związane z kulturą, nauką i usługami. Przy tej ulicy mieści się Instytut Zachodni, Muzeum Etnograficzne oraz Muzeum Bambrów Poznańskich, Centrum Edukacji Medycznej, a także galeria „Venzi art” i firma „Lama Gold”

sprzedająca wyroby z naturalnej wełny. Przy ul. Mostowej położony jest kościół pod wezwaniem Wszystkich Świętych z przedszkolem w budynku plebani. Ulica jest w zasadzie uboga w zielen i tereny rekreacyjne. Mieszkańcami są głównie osoby starsze, wywodzące się z Poznania oraz czasowi najemcy lokali mieszkaniowych, często studenci.

Jakość środowiska mieszkaniowego ankietujący ocenili jako średnią ze względu na hałas spowodowany dużym natężeniem ruchu pojazdów, zły stan techniczny budynków, a także wady gospodarki odpadami (podkreślono zanieczyszczenie psimi fekaliami).

Ze względu na dużą wartość historyczną, lokalizację w ścisłym centrum i bliskość Traktu Królewsko-Cesarskiego ulica Mostowa i jej otoczenie wskazywane są jako kolejny obszar, który podlegać powinien intensywnej rewitalizacji, zmierzającej do zwiększenia prestiżu miejsca i standardu zamieszkania.

Na tzw. placu Międzymoście, położonym na zamknięciu ul. Mostowej i łączącym Stare Miasto z Chwaliszewem i Ostrowiem Tumskim, odbywały się warsztaty edukacji przestrzennej i architektonicznej organizowane przez stowarzyszenie Wędrowni Architekci, a ich celem było włączenie dzieci i młodzieży do publicznej dyskusji o kształcie tej historycznej przestrzeni, powstałej w miejscu zasypanego w latach 70. XX w. starego zakola Warty².

Chwaliszewo położone między Starym Miastem a Ostrowem Tumskim, to w przeszłości samodzielna jednostka osadnicza z prawami miejskimi uzyskanymi w połowie XV w., włączona w granice Poznania w 1800 r. Zabudowa Chwaliszewa została zniszczona przez pożary, powódzie i wojny. Po II wojnie światowej zniszczenia Chwaliszewa sięgnęły 90%. Odbudowa lat 1956-1960 nadała zabudowie skromniejszy niż dawny, secesyjno-eklektyczny wygląd. Po dawnym Chwaliszewie pozostały nieliczne domy oraz przyczółki dawnego mostu³.

W czasie badań sondażowych przeprowadzonych na terenie Chwaliszewa zaobserwowano:

- zmiany własnościowe kamienic,
- rozwój funkcji usługowo-handlowych,
- inwestycje mieszkaniowe prywatnych deweloperów,
- modernizacje i renowacje istniejących kamienic,
- uzupełnienia zabudowy,
- wzrost znaczenia funkcji turystycznej.

Planuje się:

- przywrócenie starego koryta Warty,
- włączenie Chwaliszewa do Traktu Królewsko-Cesarskiego,
- działania rewitalizacyjne mające na celu zwiększenie znaczenia i przywrócenie historycznej funkcji obszaru.

² R. Barek, *Projekt Międzymoście – Warsztaty Edukacji Przestrzennej i Architektonicznej, maj-czerwiec, 2008*, „Architektura” nr 1-2 2009, s. 23. O warsztatach na pl. Międzymoście pisała również O. Bogucewicz, *O czym nie mówi się w szkole*, A&B nr 2, 2009.

³ *Miejski program rewitalizacji dla miasta Poznania*, druga edycja, Poznań, październik 2006.

Ul. Matejki, położona jest w dzielnicy Łazarz, objętej Miejskim programem rewitalizacji. Obszar ten wyróżnia się wyjątkową, secesyjną i eklektyczną zabudową z początku XX w., której walory estetyczne czynią ją niekwestionowaną perłą architektury Poznania. Bezpośrednio przy ulicy położony jest Park Wilsona, który dodaje ulicy uroku i skłania przechodniów do spędzenia nawet krótkiej chwili w zacisznym i urokliwym miejscu, w samym sercu zatłoczonego i hałaśliwego miasta.

Dawniej ul. Matejki zamieszkiwała elita intelektualna Poznania, okolica tętniła życiem. Dziś jest miejscem niebezpiecznym, szarym i brudnym. Mieszkańcy przyzwyczajeni do otoczenia wydają się nie zauważać konieczności poprawy jakości ich życia, stąd małe zaangażowanie w sprawy remontów, modernizacji itp. działań, które przywrócić by mogły temu miejscu dawne oblicze. W rezultacie zaniechań wygląd ulicy zmienia się niekorzystnie. Przypadkowi przechodnie nie czują się tu komfortowo i odwiedzają ją raczej z konieczności.

Wyniki badań

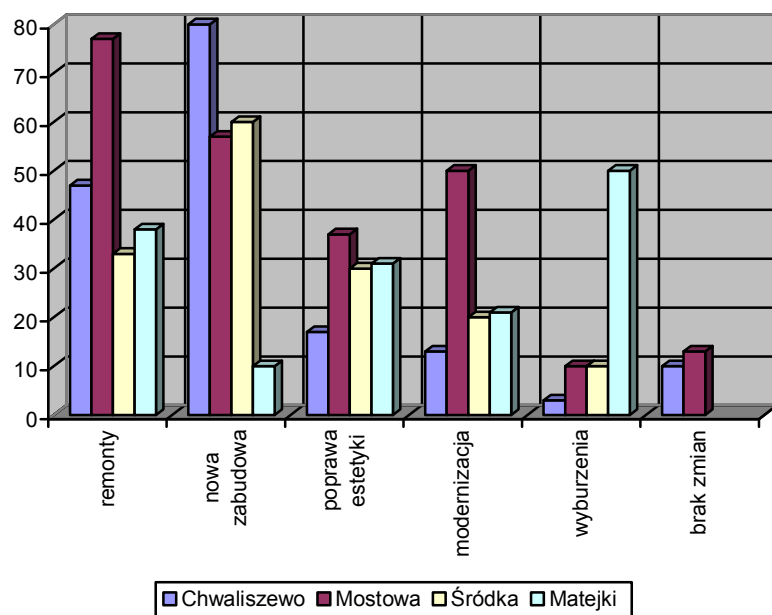
Z każdego badanego obszaru uzyskano po 30 ankiet, zawierających odpowiedzi na pytania dotyczące zauważonych zmian i ich efektów, perspektyw rozwoju oraz znajomości programu rewitalizacji (tab. 1). Odpowiadającymi byli głównie mężczyźni (53-57%). W Chwaliszewie, Śródcie i okolicy ul. Mostowej przeważały osoby młode (47-60%), starsi mieszkańcy stanowili 13-17% ankietowanych. Wiek respondentów w okolicy ul. Matejki rozłożony był równomiernie: po ok. 30% młodych, w wieku średnim oraz starszym. Udzielone odpowiedzi były zróżnicowane, choć wyraźnie zbliżone na obszarze Chwaliszewa, Śródki i ul. Mostowej, odmienne przy ul. Matejki.

Zauważone zmiany to przede wszystkim powstająca nowa zabudowa: Chwaliszewo 80%, Śródka 60%, okolice ul. Mostowej 57% odpowiedzi, a następnie remonty istniejącej zabudowy. Zaobserwowali je zwłaszcza ankietowani na ul. Mostowej (97%), następnie na terenie Chwaliszewa (47%), a najmniej na Śródcie i przy ul. Matejki (odpowiednio 33% i 38%, ryc. 2). Zauważone zmiany są przede wszystkim efektem prywatnych inwestycji powstających w okolicy ul. Mostowej (97% odpowiedzi), w Chwaliszewie (90%) i znacznie mniej widoczne na Śródcie (30% odpowiedzi) oraz w okolicach ul. Matejki (23%) (ryc. 3). Drugie miejsce w tym względzie zajmują zaplanowane działania samorządu i miasta: 60% odpowiedzi z ul. Mostowej, 57% ze Śródki, 40% z Chwaliszewa, a zaledwie 4% ankietowanych z ul. Matejki zauważone zmiany przypisuje działaniom samorządu.

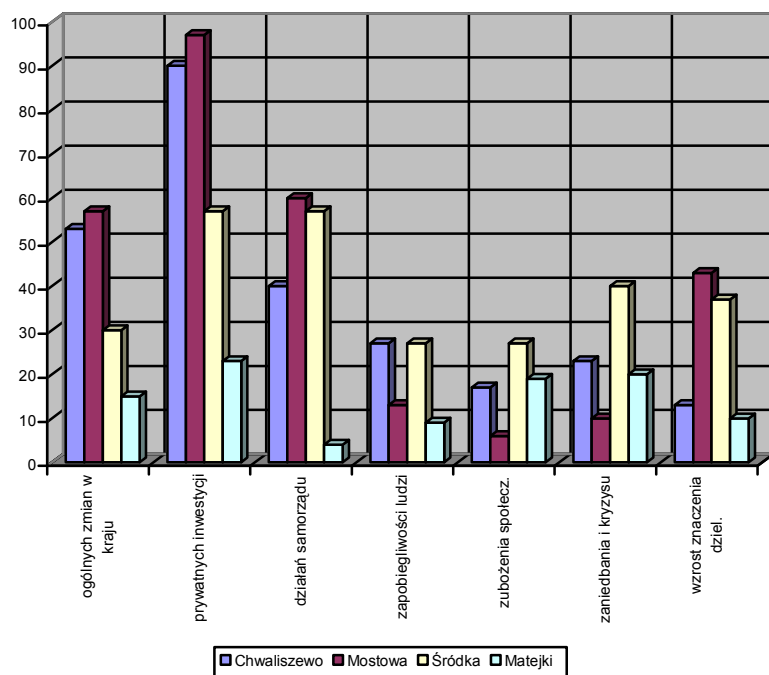
Na powiązanie z ogólnymi zmianami zachodzącymi w kraju wskazuje 57% respondentów z Chwaliszewa, 53% z ul. Mostowej, 30% ze Śródki i 15% z ul. Matejki. Efekty zubożenia społeczeństwa, zaniedbania i kryzysu widoczne są najbardziej w dzielnicy Śródka (40%), ale tutaj, podobnie jak i na Chwaliszewie, ok. 30% ankietowanych zachodzące zmiany wiąże z gospodarnością mieszkańców. Wzrost znaczenia rewitalizowanego obszaru w życiu miasta zauważyło 43% respondentów z okolic ul. Mostowej, 37% ze Śródki, a zaledwie 10% badanych na ul. Matejki i 13% na Chwaliszewie.

Tabela 1. Wyniki badań ankietowych w %

Zakres	Badane obszary			
	Chwaliszewo	Mostowa	Śródka	Matejki
1. Płeć				
mężczyźni	57	53	57	38
kobiety	43	47	47	62
Wiek				
młody	47	60	50	35
średni	37	27	27	35
starszy	17	13	23	30
Mieszkaniec				
obszaru rewitalizacji	43			
miasta	37			
przyjezdny	20			
2. Zauważone zmiany				
remonty	47	77	33	38
nowa zabudowa	80	57	60	10
poprawa estetyki	17	37	30	31
modernizacja	13	50	20	21
wyburzenia	3	10	10	
nie zauważyli zmian	10	13		50
3. Zmiany są efektem				
ogólnych zmian zachodzących w kraju	53	57	30	15
prywatnych inwestycji	90	97	57	23
zaplanowanych działań samorządu miasta	40	60	57	4
zapobiegliwości i gospodarności ludzi	27	13	27	9
zubożenia społeczeństwa	17	6	27	19
zaniedbania i kryzysu	23	10	40	20
wzrostu znaczenia dzielnic w życiu miasta	13	43	37	10
4. Najwyraźniej odczuwane zmiany				
poziomu bezpieczeństwa	40	23	27	9
stanu techn. budynków	50	63	60	31
estetyki przestrzeni publicznej i zieleni	27	53	43	33
dostępności usług	33	70	37	9
dostępności oferty kulturalnej i sportowej	3	13	3	9
usprawnienia komunikacji	27	27	47	
5. Czy obszar ma dobre perspektywy rozwoju				
tak	67	60	16	84
nie	33	17	77	16
brak zdania	—	—	7	
6. Wiem, że istnieje program rewitalizacji obszaru				
tak	27	27	63	19
nie	73	73	37	81

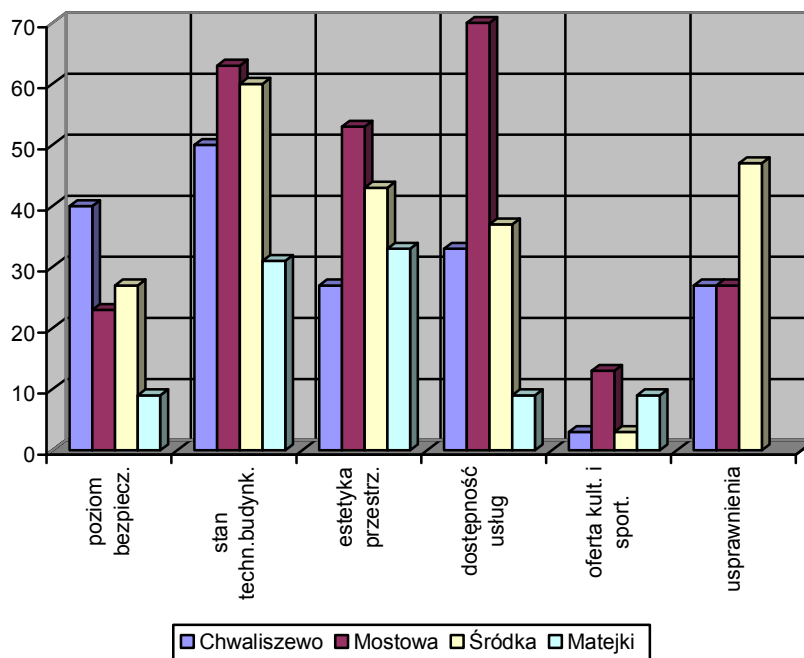
Ryc. 2. Rodzaje zauważonych zmian

Ryc. 3. Przyczyny istniejących zmian

Zdaniem respondentów pozytywne zmiany wyraziły się przede wszystkim poprawą stanu technicznego budynków, co zauważyła większość mieszkańców Śródki (60%) i ul. Mostowej (63%), a także Chwaliszewa (50%). Odmienna jest ocena zabudowy ul. Matejki, gdzie poprawę zauważyło tylko 31% respondentów. Poprawiła się także dostępność usług, zwłaszcza w okolicy ul. Mostowej, co zaznaczyło 70% ankietowanych, w mniejszym stopniu w obrębie Śródki i Chwaliszewa (37% i 33% badanych). Pozytywną

zmianę w tym względzie odnotowało zaledwie 8% ankietowanych z ul. Matejki (ryc. 4). Blisko połowa ankietowanych (47%), zauważyła usprawnienie komunikacji na Śródcie. Można pozytywnie odnieść się do poprawy bezpieczeństwa (40% badanych Chwaliszewa i ponad 20% Śródki i okolicy ul. Mostowej), należy natomiast podkreślić, że nie zauważono istotnych zmian w ofercie kulturalnej i sportowej na badanych obszarach.

Ryc. 4. Najwyraźniej odczuwane zmiany

Z badań wynika, że dobre perspektywy rozwoju mają przede wszystkim okolice ul. Matejki (84% pozytywnych odpowiedzi), ul. Mostowej oraz Chwaliszewo (odpowiednio 60 i 67% badanych). Tylko 16% ankietowanych pozytywnie odniosło się do perspektyw rozwoju Śródki. Niestety Miejski program rewitalizacji nie jest znany większości badanych, co wyraziło 73% ankietowanych z Chwaliszewa i ul. Mostowej oraz 81% z ul. Matejki. Największą znajomość programu rewitalizacji zaobserwowano wśród respondentów Śródki (63%). Mogło to być wynikiem przeprowadzonych spektakularnych akcji, takich jak europejski dzień sąsiada, warsztaty edukacji przestrzennej, spotkania z architektami i urbanistami.

Podsumowanie

Oceniając wszystkie uzyskane odpowiedzi, można stwierdzić, że największe zmiany pozytywne, przejawiające się w remontach, modernizacji, inwestycjach, poprawie estetyki, odczuwane są w okolicy ul. Mostowej, położonej w sąsiedztwie historycznego Traktu Królewsko-Cesarskiego, ale nieznajdującej się wśród obszarów wyznaczonych do rewitalizacji. We wszystkich badanych przypadkach największą rolę w zmianach przypisuje się prywatnym inwestycjom na tych obszarach, a działania podejmowane przez samorząd znajdują się dopiero na drugim miejscu.

Jest interesujące, że pomimo najbardziej zaawansowanego procesu rewitalizacji Śródkki, obszaru, który najwcześniej zaczął stanowić przedmiot zainteresowania, objęty jest konkursami urbanistycznymi⁴, akcjami informacyjnymi, ma wyjątkowe usytuowanie w przestrzeni miasta, nie jest on zbyt dobrze postrzegany w zakresie perspektyw rozwoju. Największe szanse w tym względzie w ocenie badanych ma obszar ul. Matejki z charakterystyczną secesyjno-eklektyczną zabudową, zasiedziały przez rdzennych mieszkańców Poznania.

Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych na 3 rewitalizowanych obszarach Poznania i jednym potencjalnym, nawiązują do konsultacji społecznych poprzedzających wybór obszarów do rewitalizacji. Wskazano w nich, że „rewitalizacja to dla większości mieszkańców przede wszystkim działania o charakterze remontowo-porządkowym”⁵ i jeśli takie działania miały miejsce zostają zauważone.

FROM QUESTIONNAIRE SURVEYS IN THE REVITALIZED AREAS OF POZNAŃ

Abstract. The paper discusses results of questionnaire surveys, conducted in selected fragments covered by the Municipal Revitalization Programme in Poznań. The scope of research concerned perception by local residents of changes, and effects of revitalization as noticed by them.

Key words: revitalization programme, modernization, refurbishments, projects, social assessment of activities.

Prof. dr hab. inż. arch. Hanka Zaniewska
Instytut Rozwoju Miast
Warszawa

⁴ R. Barek, *Koncepcja zagospodarowania południowej części Śródkki w Poznaniu w procesie rewitalizacji Poznania*, [w:] *Renowacja budynków i modernizacja obszarów zabudowanych*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2009.

⁵ K. Podemski, *Terenowe konsultacje społeczne poświęcone wyborowi obszarów do rewitalizacji w Poznaniu*, maszynopis, 2006.